

BIOCENTRISM – EN NY TEORI OM UNIVERSUM

Av Hans Olsson

Två internationellt ledande vetenskapsmän, Robert Lanza och Bob Berman, gav år 2009 ut en bok med titeln Biocentrism. Den presenterade ett radikalt nytänkande om verklighetens natur, som för kännare av österländsk filosofi verkar bekant. Författarna har dock ingen anknytning till religion eller filosofi utan utgår ifrån kvantfysikens, kosmologins och biologins forskningsresultat.

Robert Lanza är professor i medicin och bedriver banbrytande stamcells forskning. Han har fått en rad utmärkelser för sitt arbete och betraktas som en av världens mest respekterade forskare, en biologins Einstein, som US News & World Report benämner honom. TimeMagazin räknade år 2014 Lanza som en av världens 100 mest inflytelserika personer. Medförfattaren Bob Berman är en ledande astronom och en av världens mest kända och lästa författare inom sitt område.

Boken Biocentrism. How Life and Consciousness are the Keys to Understanding the True Nature of the Universe (Hur liv och medvetande är nycklarna till förståelse av universums sanna natur) har fått lovord från många forskare. Nobelpristagaren i medicin Donnal Thomas ser biocentrismen som "ett nytt sätt att se på problemet med vår existens" och astrofysikern Richard Conn Henry konstaterar att bokens huvudtesa är att det är observatören som skapar verkligheten och inte tvärtom är helt korrekt. Deepak Chopra ser ett samband mellan biocentrismen och de gamla traditionella filosofierna, som menar att medvetandet skapar världen. Chopra säger att han håller med Lanza och Berman mer än någon annan han någonsin mött.

I början av år 2016 kommer Lanzas och Bermans andra bok som har titeln Beyond Biocentrism. Rethinking Time, Space, Consciousness, and the Illusion of Death (Bortom Biocentrism. Omprövning av tiden, rymden, medvetandet och den illusoriska döden).

Medvetandet i centrum

Författarna konstaterar att våra nuvarande teorier inte förmår beskriva världen eftersom de inte tar in medvetandet i ekvationen. Liv och medvetande är fundamentala för förståelsen av oss själva och universum. Detta nya perspektiv benämner man biocentrism och huvudtesan i den är att liv och medvetande skapar universum och inte tvärtom. Dessa tankar återfinns redan i vedantafilosofin och buddhismen och i västerländsk gnosticism. I nyare tid betonas medvetandet som det primära i människan hos filosofer som Descartes, Kant, Leibniz, Berkeley, Schopenhauer och Bergson. Den moderna kvantfysiken har i otaliga experiment visat att observatörens medvetande kan påverka utfallet av kvantfysikaliska processer. Parapsykologin har också ett omfattande forskningsmaterial som pekar på att medvetandet existerar oberoende av hjärnan och materien.

Universum är grumligt

Den gängse modellen av universums natur har gett oss otaliga insikter och praktiska tillämpningar, men har nu spelat ut sin roll. Lanza och Berman konstaterar att vetenskapen hittills ignorerat studiet av en djupare verklighet, som ger sig tillkänna i kvantfysikens värld.

Den gamla modellen beskriver ett livlöst, slumpartat universum, som fungerar som en maskin. Livet uppstod genom en okänd process och styrs av darwinistiska mekanismer. Medvetandet anses uppkomma genom fysiologiska processer i hjärnan, men ingen har lyckats visa hur medvetande skulle kunna uppstå ur materia.

Lika grumlig är kosmologins teorier om universum och dess uppkomst. Universum skall ha uppkommit för 13,7 miljarder år sedan genom Big bang, men ingen kan förklara varför den stora smällen inträffade och vad universum expanderar ut i. Vad är rummet och när började tiden? Tills helt nyligen trodde vi att vi visste vad universum bestod av, men nu visar det sig bestå av 96 procent mörk materia och energi, begrepp som inte står för något bokstavligt mörkt utan för något okänt. Trots vetenskapens heroiska arbete anser Lanza och Berman att vi inte kan få grepp om verkligheten om

medvetandets centrala roll ignoreras. Den första av den biocentriskateorins sju principer säger därför: **Det vi betraktar som verklighet är en process, som involverar vårt medvetande.**

Var finns universum?

Vi har fått lära oss att universum består av två entiteter – oss själva och det som finns utanför oss. Filosofen René Descartes konstaterade att ”jag tänker, alltså är jag”. Denna medvetandets överlägsenhet återfinnes också hos flera andra filosofer i både öst och väst. En del skolor såsom yogans samkhyafilosofi har en dualistisk syn där Purusha och Prakriti, ande och materia, är diametralt skilda ting. Andra som t ex advaitavedanta och buddhismen menar att ett separat jag är illusoriskt. Människor som haft mystiska upplevelser beskriver ofta en känsla av enhet med det observerade eller med hela universum.

Språket och kulturen säger oss att allt finns i yttervärlden, men sist och slutligen är det i sinnet vi upplever världen. Det enda vi varseblir är våra varseblivningar och därmed existerar strängt taget ingenting utanför vårt medvetande, som den irländske 1700-talsfilosofen George Berkeley fastslog. Tvåvärldsmodellen är enligt Lanza och Berman en myt, delvis skapad av språket. Språket består endast av symboler, men vi upplever det ofta som lika med verkligheten själv. I den moderna evidensbaserade psykoterapin är detta ett centralt område, där man bland annat använder mindfulnessmeditation som ett verksamt medel för att lära sig inse skillnaden mellan språket/tänkandet och verkligheten.

Av det neuropsykologiska och filosofiska materialet konkluderar författarna att det som verkar vara ”där ute” faktiskt händer inuti vårt eget sinne. När vi ser oss omkring ser vi endast vårt eget sinne. Biocentrismens andra princip är: **Våra yttre och inre varseblivningar är oupplösligt sammanflätade. De är olika sidor av samma mynt och kan inte särskiljas.**

Observatören och det observerade

I den klassiska newtonska fysiken och även hos det sunda förnuftet är observatören och det observerade två helt skilda företeelser. I denna välordnade tankevärld fick vi leva lycklig tills en man kom och välte allt över ända. Han fann att rum och tid inte är skilda ting utan hänger samman som en rumtid. Och inte nog med det, rummet/universum är krökt, tiden är tänjbar och inget kan färdas snabbare än ljushastigheten. Föremål som färdas nära denna hastighet blir allt tyngre och tvillingar åldras olika snabbt när de far fram var för sig i höga hastigheter i rymden. Dessa Albert Einsteins teorier visade sig också stämma i de många experiment som gjorts.

Med kvantfysikens utveckling skulle vår värld komma att bli än mera spöklik. I de klassiska dubbelspaltexperimenten kunde man visa att en subatomär partikel kan uppträda som våg eller partikel beroende på experimentatorns avsikt. Inte nog med att en partikel kan bli en icke-materiell våg utan detta kan i sista hand bestämmas av observatörens medvetande. Kvantteorin säger att allt i naturen har både en partikelnatur och en vågnatur och att ett subatomärt objekts beteende bara existerar som en sannolikhet. Det intar ingen viss plats i rummet eller har någon bestämd rörelse förrän dess vågfunktion kollapsas, t ex i ett laboratorieexperiment, där fysikerns medvetna agerande får vågfunktionen att övergå till partikel.

Mystiken i kvantvärlden fördjupades genom fysikern John Bells experiment år 1964, som visade att partiklar från en gemensam källa som separeras från varandra kan ha kontakt över stora avstånd. Om en av dem påverkas av experimentatorn i något avseende sker ögonblickligen samma påverkan på den andra partikeln. När sådana sammanflätade partiklar skapas delar de en vågfunktion. När den enas vågfunktion kollapsas kommer den andras också att göra det även om avståndet mellan dem är stort som hela universum.

Kvantteorin förutsade redan på 1920-talet dessa effekter, men Einstein motsatte sig möjligheten att partiklar kan ha kontakt med varandra genom tomma intet och dessutom påverka varandra snabbare än med ljushastigheten. Undantagslöst visar dock de senaste tio årens sofistikerade experiment att Einstein hade fel. Biocentrismens tredje princip säger följaktligen: **Subatomära partiklars och**

sannolikt alla objekts beteende är förenade med närvaron av en observatör. Utan observatör befinner de sig i ett potentiellt tillstånd som sannolikhetsvågor.

Medvetande och materia

Kvantteorins observatörsberoende har upprepats gång på gång med samma resultat. Lanza och Berman menar att materiens spöklika beteende kan få oss att ifrågasätta hur verkliga begreppen rum och tid egentligen är. En del fysiker som t ex Eugene Wigner har börjat betrakta världen som en form av medvetande. Medvetandets innehåll är den ultimata verkligheten och det är själva observerandet som ger form åt verkligheten. Flera av kvantteorins skapare, många av dem nobelpristagare, har gett uttryck för tankegångar om verkligheten snarlika dem man finner i vedafilosofin och buddhismen. Under senare tid har fysiker som Fritiof Capra m fl behandlat detta samband och nu senast gör alltså Lanza och Berman det samma, nu även grundat på nyare avancerade forskningsresultat. De formulerar biocentrismens fjärde princip så här: **Utan medvetandet befinner sig "materia" i ett odefinierat sannolikhetsstillstånd. Varje universum som kunde ha föregått medvetandet existerade endast i ett sannolikhetsstillstånd.**

Vem skapade universum?

I den fjärde av biocentrismens principer ställs frågan om universum har skapat människan eller om människan skapat universum. Av gammalt gäller förstås att gud skapade världen, men det förklarar enligt Lanza och Berman ingenting, även om det vore sant. Fysikerna Robert Dicke och Brandon Carter formulerar "den antropiskprincipen" som säger att vi är här eftersom universums fysikaliska förhållanden möjliggjort livets uppkomst. En "starkare" version av denna princip hävdar att universum måste ha de livsbefrämjande egenskaperna eftersom det tillkommit för att hålla observatörer vid liv. En ytterligare version är fysikern John Wheelers teori om den "deltagande antropiskprincipen", som säger att observatörer erfordras för att universum skall bli till. Allt existerade i ett obestämbart tillstånd tills en observatör "fällde ut" världen, ungefär som forskarens intention i dubbelspaltexperimentet avgör om en elektron skall uppträda som våg eller partikel.

Biocentrismens svar på fenomenet att universums lagar är så finjusterade för att liv skall kunna existera är enligt femte principen: **Livet skapar universum och inte tvärtom. Universum är helt enkelt Självets rumtidsliga skapelse.**

Har vi tid?

Kvantteorin och relativitetsteorin ifrågasätter förekomsten av tid som vi känner den. Enligt Einstein kan tiden tänjas ut eller dras ihop beroende på rörelsers förhållande till varandra i hastigheter nära ljusets. I kvantvärlden tycks ingen tid alls förekomma när två partiklar från samma ursprungskälla påverkar varandra, även om det är ljusårs avstånd mellan dem. Fysikens ekvationer från Newton till kvantfysiken har inget behov av tid, de är sk tidssymmetriska. Lanza och Berman tar en pil som exempel på att tid är en mental konstruktion. På sin väg från bågen uppfattar vi att pilen rör sig kontinuerligt i rummet och tiden, men egentligen bevittnar vi en serie separata händelser. I varje ögonblick befinner sig pilen på en viss plats, logiskt sett i vila, vilket redan filosofen Zenon konstaterade för 2500 år sedan. Vårt medvetande länkar samman pilens oändligt många vilolägen och skapar på så sätt illusionen av ett tidsförlopp. I österländsk mindfulnessmeditation tränar man upp förmågan att betrakta linjära skeenden som moment to moment-tillstånd, där sinnet är närvarande i varje tidlöst ögonblick.

Författarna använder en filmprojektor som metafor. En filmrulle består av tusentals stillbilder, som var och en återger en situation. När filmremsan löper förbi linsen och ljuskällan ger det på filmduken en illusion av ett sammanhängande skeende, trots att vi i realiteten bara sitter och beskådar en väldig mängd stillbilder. Vi gör alltså en mental konstruktion liksom på livets alla andra områden. Det är en påminnelse om att det vi kallar verkligheten sist och slutligen är något som utspelar sig i vårt sinne.

Psykologin, parapsykologin, mystiken och österländska insiktstraditioner ger många exempel på att tiden förvrängs eller står still vid vissa händelser eller meditationstillstånd. Ett intressant faktum är att

hinduismen och buddhismen tycks ha bidragit till den indiska kulturens begränsade intresse för historia. I den judisk-kristna traditionen spelar däremot historiska tidsförlopp en framträdande roll, vilket framgår av bibelns berättelser om historiska skeenden. Slutsatsen i biocentrismens sjätte princip är: **Tiden har inte någon reell existens utanför och oberoende av en levande varelses sinnesförmåelse.**

Var finns rymden?

Vi tar alla för givet att tid och rum existerar, men vi vet också att de inte är några ting som vi kan se, känna eller vidröra. Tid och rum är abstrakta företeelser som beskrivs av Lanza och Berman som tolknings- och förståelsesätt, en del av vår mentala logik. Både tiden och rummet är en mänsklig konstruktion, projicerad från vårt sinne. Språket styr till stor del våra upplevelser genom sina markeringar av var föremål och tidsförlopp börjar och slutar. Språket är ett praktiskt verktyg som köps till priset av begränsningar av våra upplevelser. Ett zenbuddhistiskt talesätt säger att "namngivande av färgerna gör ögat blind".

Einsteins relativitetsteori visar att rummet inte är något konstant, något absolut, och därför till sin natur inte är verkligt. Vid rörelser i extremt höga hastigheter krymper rummet ihop och vid ljushastigheten har det blivit till ingenting. Kvantteorin visar att det tomma rummet inte är tomt utan fyllt av energi manifesterad som virtuella partiklar som hoppar in och ut ur verkligheten.

Lanza och Berman tar upp några av våra illusioner om rummet: 1. Det tomma rummet är inte tomt. 2. Avståndet mellan objekt beror på en mängd olika omständigheter – bestämda avstånd finns inte. 3. Kvantteorin visar att avlägsna individuella föremål inte kan anses åtskilda. 4. Vi "ser" åtskillnad mellan föremål därför att språket och okritiskt vedertagna uppfattningar skapar gränser.

Författarna ställer frågan: Var finns det yttre, objektiva universum om det varken innehåller tid eller rum? 'Biocentrismens sjunde och sista princip formulerar svaret så här: **Rummet, liksom tiden, är inte ett objekt eller ett ting. Rummet är ett redskap för vår förståelse men har ingen oberoende verklighet. Vi bär tid och rum med oss liksom sköldpaddan bär sitt skal. Tid och rum är subjektiva, relativa och observatörsskapade fenomen.**

Verklighetsmodeller

Lanza och Berman konstaterar att den klassiska vetenskapen inte lyckats besvara en rad grundläggande frågor angående universum: Vad var Big Bang, hur skedde den och vad fanns före den? Vad är mörk materia och energi? Hur uppkom liv? Hur uppstod medvetande och vad är medvetande? Varför är de fysikaliska förhållandena och sambanden som de är? Är livet evigt?

De västerländska religionerna ser universum som skapat av en allsmäktig gud och tror att det har en början och ett slut. Men hur uppkom gud och hur gick "skapelsen" till? Buddhismen och hinduismen ser allt som ett och de olika tingen som illusoriska, skapade av Maya. Advaitavedanta hävdar att varken födelse eller död finns. De österländska traditionerna karakteriseras av att de söker insikt om världens illusoriska natur genom framförallt meditation och djupa former av tänkande. Filosofiska texter har stor betydelse för denna process, men det direkta erfandet av Verkligheten är det primära bland yogier och vise i Indien.

Biocentrismen menar att det inte finns något separat, fysiskt universum. Ingenting är verkligt som inte observeras. Tid och rum existerar endast som begrepp och föreställningar skapade av sinnet för att tjäna som varseblivningsverktyg. Lanza och Berman tar inte ställning till begreppet "gud". De anser att neurobiologins forskning bidrar till vidgad förståelse av universum och de konstaterar att biocentrismen mycket riktigt har en del gemensamt med några av grundsatserna inom en del österländska religioner och filosofier.

Medvetandets mysterium

Medvetandet är det största problemet för vetenskapen och huvudtemat i biocentrismen. Neurovetenskapen och psykologin har gjort intressanta upptäckter men bara lyckats skapa teorier om medvetandets struktur och funktion men har inget att säga om hur dessa hänger samman med en medveten upplevelse. Knäckfrågan är hur en subjektiv upplevelse skulle kunna uppstå ur en fysiologisk process i hjärnan.

Universum skulle inte existera om det inte fanns observatörer. Den kände fysikern Andrei Linde vid Stanforduniversitetet säger: "Universum och observatören existerar som ett par. Jag kan inte föreställa mig en konsekvent teori om universum som ignorerar medvetandet." Och Princeton-fysikern John Wheeler är övertygad om att universum är fullt av "enorma moln av osäkerhet", vilka ännu inte har växelverkat med någon medveten observatör. På alla dessa platser är universum "en enorm arena med regioner där det förflutna ännu inte är det förflutna". Dessa yrselskapande uttalanden är ingen vild spekulering utan tankar som kvantfysikens experimentella resultat tvingar på oss.

Lanza och Berman betonar att allt det vi inte observerar direkt existerar endast som en potentialitet, en "sannolikhetsdimma". "Ingenting existerar förrän det blir observerat", sade Wheeler.

Evigt liv

Den biocentriska synen på medvetandets tids- och rumslösa universum tillåter ingen död i egentlig mening. Evighet betecknar inte en evig tillvaro i en tid utan slut, ett gränslöst tidsförlopp. Evigheten finns snarare helt och hållet utanför tiden. Österländska religioner hävdar att födelse och död är två lika illusoriska begrepp. Eftersom medvetandet transcenderar kroppen, eftersom inre och yttre endast är språkliga konstruktioner återstår Varandet eller medvetandet som tillvarons grund.

Vårt språk, utbildning och kultur grundar sig på föreställningen att det finns ett separat universum "där ute". Men otaliga experiment inom fysiken visar att rum och tid och även egenskaper hos materien påverkas av observatören. Verkligheten är enligt biocentrismen en process som involverar medvetandet. Rum och tid är inga ting utan snarare verktyg som vårt sinne använder för att strukturera vår inre mentala värld. Upanishaderna och vedanta har klarlagt att vi inte är födda och därför inte kan dö och biocentrismen konstaterar liksom att död inte kan existera i en tid- och rumlös värld.

Teorin om parallella universa betraktar författarna som förenlig med biocentrismen och kvantfysiken. Den tongivande svenske kosmologen Max Tegmark, verksam vid Massachusetts-universitetet, företräder också denna tolkning, som säger att alla möjliga universa existerar samtidigt och vårt medvetande "väljer" ettdera av dem. Den välkände kosmologen Stephen Hawking konstaterar att "det förgångna liksom framtiden är obestämda och existerar bara som ett spektrum av möjligheter". Lanza och Berman hämtar materialet för sin teori huvudsakligen från kvantfysiken och kosmologin. De går i denna sin första bok inte in på parapsykologin, vars omfattande forskning talar för evigt liv och också stödjer flera av biocentrismens grundsatsar.

Det är fascinerande att se hur den gamla österländska insiktstraditionen återgiven i upanishaderna, vedantafilosofin, yogafilosofin och buddhismen matchar resultaten av moderna tiders sofistikerade, högteknologiska experiment utformade av nutidens skarpaste hjärnor. Den eviga Sanningen eller Verkligheten tycks också vara oberoende av tid och rum.